

Overdenking over Psalm 22 (NBV), gehouden op goede vrijdag 30 maart 2018
in de Hooglandse kerk door ds. Margreet Klokke.

Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten? U blijft ver weg en redt mij niet, ook al schreeuw ik het uit. 'Mijn God!' roep ik overdag, en u antwoordt niet, 's nachts, en ik vind geen rust...

Met deze woorden laat de dichter van de psalm je in zijn hart kijken. Het is een hartenkreet, die uit zijn tenen komt. Een schreeuw, uit de diepte. Donkerder dan dit kan het niet worden in een mensenleven...

Het is bijna drieduizend jaar geleden, dat de dichter deze woorden aan het papier heeft toevertrouwd. Zeer persoonlijk zijn ze, en tegelijk hebben velen zich erin herkend, de eeuwen door. Aller intiemst zijn ze, en tegelijk hebben ze een universele zeggingskracht. Ze laten je voelen hoe het is als een mens niet meer dieper kan vallen. Psalm 22 is de schreeuw van Edvard Munch in poëzievorm. Jezus heeft zich erin herkend, in zijn laatste momenten. Hij heeft ze geroepen, aan het kruis: *Eli, eli lama sabachtani*. Elk jaar kun je deze woorden weer horen, als je naar de Matteuspassie gaat. En altijd weer word je dan geraakt. Zo was het en zo is het, tot vandaag toe, voor een mens in nood. Voor het kind, dat gepest wordt op school. En voor de vluchteling, die geen plaats vindt, om zijn hoofd te ruste te leggen. *Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?* Waar komt dit gevoel van godverlatenheid vandaan in de psalm? Wat is er gebeurd? De dichter zegt het niet precies, en toch is het duidelijk. In het moeilijke dat hij meemaakt, hebben de mensen hem ook nog eens verlaten. Ja, ze staan hem zelfs tegen. Hij spreekt over hen, als dieren. Stieren, noemt hij hen. Buffels. Leeuwen. Honden. En zelf voelt hij zich een worm. Er is met andere woorden niets warm menselijks meer, in zijn leven. De humaniteit is zoek. De dichter is door mensen verlaten. Ze verachten hem. Ze bspotten hem. Ze hebben het op hem gemunt. Hij aan hun geweld overgeleverd. Helemaal alleen. En dáárdoor voelt hij zich ook van God verlaten.

Nu zou je denken: Hij voelt zich van God en alle mensen verlaten. Hij zal zich omgekeerd ook wel van hen afwenden. Dat is ook een heel natuurlijke reactie op lijden en eenzaamheid: Verbittering. Cynisme. Afschrijving van God.

Uitschrijving uit de geloofsgemeenschap.

Maar de ik-persoon in de psalm, die laat niet los. Die blijft bidden, roepen, klagen, schreeuwen. Hij blijft 'mijn God' zeggen. Dat is iets, om tot je door te laten dringen. Is dit dan toch, waar een mens terecht komt, wanneer hij niet dieper kan vallen? Bij de verhouding met de Eeuwige? Kennelijk geldt dat voor de dichter van de psalm. Op het diepste punt blijft hij 'mijn God' zeggen, en alles wat hij op zijn hart heeft eruit gooien in zijn gebed.

En vreemd, dan moet er ook iets terugkomen van de andere kant. Want ineens lees je: 'nitani' - *Gij hebt mij geantwoord*. Het valt bijna niet op. In sommige vertalingen – o.a. de King James, gezongen door de cantorij – staat het er ook niet. Daar is het Hebreeuwse woord 'nitani' anders vertaald. Misschien omdat

de vertaler het zich niet kan voorstellen, dat iemand die er zo aan toe is een antwoord van alzo hoge zou kunnen horen, wanneer hij niet tegelijk uit de diepte van zijn lijden bevrijd wordt. Maar het is zo. Het staat er. Heel kort. *Red mij uit de muil van de leeuw*, schreeuwt de dichter het ene moment, *bescherm mij tegen de horens van de wilde stier*. En het volgende moment zegt hij: *Gij hebt mij geantwoord...* Er is nog niets gebeurd. De leeuwen en de stieren zijn er nog. En toch komt er dit verbaasde zinnetje: *Gij hebt mij geantwoord...*

Alsof dat kan. Dat alles niet goed is, maar de Eeuwige er toch bij is. Ja, dan kan, zegt de dichter van psalm 22. Ik zal er zijn, dat is de betekenis van de Naam van God, YHWH. En die Naam, die maakt hij waar, altijd weer. De Eeuwige is er, voor de bidder die niet opgeeft. *Al gaat mijn weg door een donker dal*, zegt de psalm die volgt op deze, *ik vrees geen gevaar, want u bent bij mij*. Een mens kan niet dieper vallen dan in Gods hand. Dat is waar je uitkomt, als je de dichter van de psalm volgt op zijn weg door het diepe heen.

En dat is ook waar Jezus moet zijn uitgekomen, toen hij steun zocht bij de dichtregels van de psalm in zijn donkerste uur. Hij moet hebben ervaren: Een mens kan niet dieper vallen dan in Gods hand. Hij roept aanvankelijk wel: *Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten*. Maar als hij de laatste adem uitblaast schrijft Matteüs: *Hij gaf de geest*. De evangelist zegt niet dat hij sterft. Hij laat Jezus aan het einde de geest geven. Alsof hij zich tenslotte toevertrouwt aan zijn schepper. Hij moet de psalm dus tot het einde toe hebben gebeden. Van *Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten*, tot en met *Gij hebt mij geantwoord. Ik zal uw naam bekendmaken, u loven in de kring van mijn volk*. Bij zijn laatste ademtocht is de godverlatenheid voorbij.

En de mensverlatenheid? Hoe gaat het daarmee? Komt er ook een antwoord van mensen? Laat de dichter van de psalm daar iets van merken? Ik weet niet hoe het u vergaat, maar er gaat op mij een ongelofelijk appel uit, van de woorden van de dichter en van de lijdende mens die ze op goede vrijdag in de mond genomen heeft. Ze raken mij. Dat kan toch niet, dat iemand zich zó van mensen verlaten voelt dat hij ook God niet meer vinden kan? Dat kan toch niet, dat de mensen zich aan hem voordoen als stieren, leeuwen, of honden? Zo beestachtig kan en mag onze samenleving niet zijn! Er gaat een enorm appel van uit. Er gaat roeping van uit. Laten we in Godsnaam mens zijn voor elkaar. Laten we worden wie we bedoeld zijn om te zijn.

Het is vanwege dit appel dat het kruis in de beeldende kunst vaker trekken krijgt van de levensboom uit de tuin van Genesis. Dan komen er takken uit en groeien er bladeren aan. Alsof er rond het kruis ook een nieuw begin kan worden gemaakt. Bij de roep, die er van deze donkere plek op aarde uitgaat, naar de mens. Adam, waar ben je?! Want als er iemand is, die deze roep verstaat – dan doet de psalm ook iets met de mensverlatenheid. Dan komt er ook van die kant een antwoord. Ga je door een dal van diepe duisternis, vrees dan geen gevaar, want ik ben bij je.

Het kruis van Jezus is vandaag zichtbaar gemaakt in deze kerk. Het staat op het koor, tussen twee andere kruizen in. Symbool, van het lijden van mensen, dat van alle tijden en alle plaatsen is. Mogen wij gevoelig zijn, voor het appel dat ervan kan uitgaan op u en mij. Word mens, wees er voor wie je nodig heeft. Deel uit wie je bent, zoals Jezus zich gegeven heeft aan ons. Dan kan het kruis tot een levensboom worden. Teken van een nieuw begin. In die verwachting kunnen wij, nog voor het Pasen is, ook op deze avond met elkaar aan de tafel gaan van de Heer. Amen.

Bronnen:

W. Barnard, Tegen David aanpraten, p 92 ev

P. Beentjes, Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten, p 55 ev

K. Waaijman, Mystiek in de psalmen, p 191 ev